

ARCHITEKTURA

CZASOPISMO TECHNICZNE
TECHNICAL TRANSACTIONS

ARCHITECTURE

WYDAWNICTWO

POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

3-A/2010

ZESZYT 6

ROK 107

ISSUE 6

YEAR 107

KRYSTYNA PAPRZYCA*

JAKOŚĆ PUBLICZNEJ PRZESTRZENI W MIEJSKIM ŚRODOWISKU ZAMIESZKANIA – WYBRANE ZAGADNIENIA

THE QUALITY OF A PUBLIC SPACE IN AN URBAN HOUSING ENVIRONMENT – SELECTED ISSUES

Streszczenie

Na terenach miejskich obserwowana jest coraz częściej niska jakość przestrzeni publicznych widoczna w postaci przestrzeni zaniedbanych, zdegradowanych. Te przestrzenie wywołują negatywne odczucia emocjonalne, jak np. odczucia zagrożenia bezpieczeństwa użytkowników danej przestrzeni, przez co ludzie je unikają, nie chcą w nich przebywać, mieszkać, ale również niechętnie są odwiedzane, użytkowane. Przestrzenie zaniedbane są niczyje, nie wywołują żadnych emocji, wspomnień, tak jakby w ogóle nie istniały. Efekty negatywnych cech danych przestrzeni publicznych mają istotne znaczenie dla jakości środowiska zamieszkania człowieka, jakości życia człowieka, więc uświadomienie sobie roli, jaką spełniają, roli jaką spełnia spojrzenie i dotyk w przestrzeni w codziennym życiu człowieka, ma tak istotne znaczenie.

Słowa kluczowe: jakość publicznej przestrzeni, jakość środowiska zamieszkania

Abstract

More and more often, urban areas reveal a low quality of public spaces seen in the shape of neglected, degraded areas. These spaces arouse negative emotions, e.g. threatened safety of the users of a given space – people avoid them, do not want to stay or live in them, visit or use them. Neglected spaces do not belong to anyone, they do not produce any emotions or memories as if they did not exist at all. The effects of the negative features of given public spaces are especially important for the quality of man's housing environment, the quality of man's life, that is why the awareness of the role they play the role the look and the touch in the space, in man's everyday life is so important.

Keywords: the quality of a public space, the quality of urban housing environment

* Dr inż. arch. Krystyna Paprzyca, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

Dla Arystotelesa przestrzeń publiczna polis była warunkiem koniecznym do osiągnięcia pełni człowieczeństwa ...

Chińskie przysłowie mówi: „Nauka, która trafia do uszu, lecz nie do serca, jest jak obiad zjedzony w marzeniach”

Czas nieubłaganie płynie, tworząc wir, w który jesteśmy wciągnięci. Niewiele pamiętamy z tego, co było lata temu – było, minęło. Codziennie to samo: śniadanie, praca, powrót do domu, ta sama monotonna przestrzeń. Każdego dnia mijamy te same bloki, domy, przelotnie zatrzymując wzrok na czymś nieistotnym, myślami błądząc po sprawach, które powinniśmy załatwić dnia bieżącego.

Pojęcie „przestrzeń” jest równie trudne do wyjaśnienia, jak słowo „czas”. Nasze otoczenie, to co nas otacza jest najprostszym wyjaśnieniem znaczenia przestrzeni.

Każdy człowiek jest z jakąś przestrzenią związany. Publiczna przestrzeń powinna oznaczać miejsca będące w zainteresowaniu wielu ludzi, dostępne dla wszystkich, jak ulice i place będące pewnym układem przestrzennym¹.

Wygląd jakości przestrzeni publicznych świadczą o danym społeczeństwie, formach użytkowania przestrzeni, która wywołuje nie tylko odczucia emocjonalne – zagrożenia bezpieczeństwa użytkowników danej przestrzeni – ale i odczucia estetyczne.

Przestrzenne uwarunkowania wpływają na zachowanie społeczeństwa. W przyjaznych przestrzeniach ludzie przebywają chętnie i chętnie do nich wracają, przestrzeni zaniedbanych, zdegradowanych ludzie unikają, wywołują one u ludzi negatywne odczucia i emocje.

Jak wydobyc niewymierne wartości przestrzeni publicznych² takie jak nastrój, klimat miejsca – „efemeryczne zjawiska” danego miejsca? Czy istnieją metody obliczania ich znaczenia dla człowieka, obliczania korzyści i strat wynikających z ich istnienia lub braku?

Efemeryczne zjawiska, jak zapach, smak, dźwięk, obrazy związane z przestrzenią życia i zamieszkania dzisiaj tracą na znaczeniu. Obecnie osłabia je wpływ technologii. Identyfikacja technologii w każdym miejscu na świecie oraz ogólnoswiatowa skala architektury w konsekwencji niesie przestrzeń niczyją. Wiele jest takich miejsc o krótkotrwałym, przelotnym, przemijającym wspomnieniu, do których wielokrotnie w swoich myślach, snach, powracamy. Jeśli człowiek potrafi zapisać zmysłami dany czas w przestrzeni, przestaje on być czasem straconym, staje się czasem odnalezionym, zapamiętanym. Barwa, dźwięk, smak są impulsami przenoszącymi nas w czasie i przestrzeni, a umiejętność dostrzegania w przestrzeni naszymi zmysłami tych odczuć, wartości, uczy nas umiejętności czerpania radości z tych efemerycznych chwil przeżywanych w danych przestrzeniach, miejscach naszego życia i mieszkania. Te momenty w naszym życiu pogłębiają nasze przeżywanie chwil, wzbogacają zmysłowo, ale również wzbogacają nasze duchowe życie. Te zmysłowe zapamiętane drobiazgi stają się drózkami prowadzącymi do wewnętrznych duchowych przeżyć.

Czy powinniśmy jako architekci, projektanci przestrzeni pozbawiać innych przeżywania emocji w przestrzeniach publicznych? W dzisiejszych czasach szereg procesów przyczynia się do tego, że przestrzeń życia człowieka odgrywa już nieco inną rolę niż w przeszłości. W przestrzeniach tych relacje między ludźmi ograniczają się tylko do kontaktów, w których nie obowiązują normy zachowań, wzorów zachowań, nie funkcjonuje kontrola społeczna. Przestrzeń przestaje być dziedziczona, słabną więzi związane z miejscem w zamian za ciągłą migrację ludności, przypadkowy związek z miejscem życia i zamieszkania. Te procesy przyczyniają się do nasilenia niekorzystnych zjawisk, takich jak osamotnienie, obojętność wobec losu drugiego człowieka, wandalizmu i innego rodzaju zjawisk patologicznych.

Czy dobro publiczne, jakim jest przestrzeń publiczna, podlega zasadom wartości rynkowej³? Karol Darwin nauczał, że rywalizacja o bycie zauważonym jest jedną z zasad dystrybucji dóbr. W każdej relacji społecznej toczy się rywalizacja, każdy chce być zauważonym. Czy podobnie jest albo będzie z przestrzenią?

Jedną z cech danej przestrzeni, która może świadczyć o jej specyfice, jest lokalizacja. Ze względu na tę cechę fizyczną, tj. stałość w miejscu, dana przestrzeń odgrywa dużą rolę lokalną, jej oddziaływanie pozytywne i negatywne ma istotny wpływ dla otoczenia, sąsiedztwa danego wnętrza, ma wpływ na jakość życia mieszkańców.

Przysłowie egipskie mówi „Siłą prawdy jest jej trwałość”. Zmienność różnych mód architektonicznych świadczyć może o tym, że są one kłamstwem. Ład przestrzenny oraz walory architektoniczne budynków nie pozostają bez znaczenia dla użytkowników danej przestrzeni. Dzisiejsze miasta, zdegradowane środowiska miejskie, przestrzenie życia i mieszkania, często stają się molochemi, które niszczą psychikę ludzi je zamieszkujących. Degradacja przestrzeni życia człowieka, degradacja środowiska kulturowego obraca się przeciwko niemu.

„Degradacja obszarów zurbanizowanych jest naturalną konsekwencją rozwoju miast. Czynniki ekonomiczne, które determinują rozwój obszarów miejskich, powodują równocześnie powstawanie negatywnych efektów zewnętrznych: niewydolnego systemu transportowego, zbyt intensywnej zabudowy, częstej dekapitalizacji infrastruktury, czy też nadmiernego zanieczyszczenia środowiska”⁴, co przyczynia się do pogorszenia jakości życia na danym obszarze. Sąsiedztwo to przestrzeń, która otacza dane miejsce. Jedną z najbardziej charakterystycznych cech sąsiedztwa jest bliskość, co powoduje, że mamy z niektórymi elementami bezpośredni kontakt, odbierając je wszystkimi zmysłami: węchem, słuchem, wzrokiem.

Trzeba pamiętać, że użytkownicy oceniają jakość przestrzeni publicznych relatywnie do jakości takich przestrzeni występującej w innych miejscach. Wszelkie zmiany dokonywane w innych częściach miasta mogą spowodować zmiany w ocenie dowolnego sąsiedztwa⁵.

„Od dzieciństwa człowiek styka się z architekturą mieszkaniową, przebywa w niej, żyje w jej otoczeniu. Jest na jej obecność skazany. Stąd architektura i jej najbliższe sąsiedztwo ma silny wpływ na kształtowanie jego osobowości, percepcję, odczucia estetyczne, gust, poglądy, a często na decyzje związane z kształtowaniem przestrzeni miasta”⁶.

Punktem startu przy omawianiu znaczenia zagadnień dotyczących przestrzeni w tym również przestrzeni publicznych zawsze jest człowiek, jego jakość życia.

Najczęściej omawiając jakość życia analizuje się następujące czynniki:⁷

- ochrona zdrowia 98%,
- bezpieczeństwo życia 88%,
- stan środowiska naturalnego 84,7%,
- sytuacja mieszkaniowa 71,3%.

Wysoka jakość życia społeczeństw widoczna jest nie tylko w poziomie spożycia dóbr i usług, które są wytworzone przez człowieka, lecz również w sprawności środowiska przyrodniczego, sprawności przestrzeni zamieszkania, jakości przestrzeni publicznych.

„Społeczeństwa, w których istnieje większa świadomość roli jaką architekt odgrywa w ich życiu posiadają lepszą architekturę atrakcyjne przestrzenie publiczne, czytelną kompozycję układów urbanistycznych, harmonijnie ukształtowany krajobraz zurbanizowany, wyraziste i indywidualne oblicze osiedla mieszkaniowego, które posiada swój portret”⁸.

„Zachwyca nas zauważalne piękno, lecz wieczne jest to, co niewidoczne”. Marie von Edner – Eschenbach

Przypisy

¹ „...przestrzeń publiczna to pewien ideał, do którego dążymy i który zapewne jest nieosiągalny. Przestrzeń publiczna powinna spełniać te trzy w/w warunki. Powinna być dostępna dla wszystkich, powinna być współkształtowana przez wszystkich oraz powinna służyć wartością w danym społeczeństwie, akceptowane, uznawane za godne”, K. Pademski, Materiał z Seminarium 13.10.2008, Poznań, s. 21.

² Kluczowe znaczenie dla teorii dóbr publicznych mają pojęcia: rynek, dobro prywatne i publiczne, efekty zewnętrzne oraz efekty uboczne, A. Wesołowska, *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych*, Paula Anthony'ego Samuelsona, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

³ „Nie można dóbr publicznych wykluczyć z konsumpcji, a nawet jeśli jest to możliwe, to byłoby to szkodliwe dla dobrobytu, bo marginalny koszt konsumpcji dobra publicznego wynosi zero (lub w praktyce jest bardzo niski)... dobra publiczne nie stosują się do zasady wykluczenia, podobnie jak nie występuje współzawodnictwo o możliwość ich konsumpcji. Potencjalnie mogą one być użytkowane przez wszystkich zainteresowanych”, A. Wesołowska, *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych*, Paula Anthony'ego Samuelsona, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

⁴ Polko A., *Finansowanie i realizacja rewitalizacji na terenach poprzemysłowych*, www.wspólnota.org.pl.

- ⁵ K. Paprzyca, *Wpływ efektów sąsiedztwa na jakość warunków zamieszkania na terenach miejskich* – wybrane zagadnienia Housing Environment 7/2009, Wydawnictwo Katedry Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA, s. 95.
- ⁶ W. Seruga, *Portret osiedla, Środowisko Mieszkaniowe?* Housing Environment 3/2005, Wydawnictwo Katedry Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA, PK, s. 60.
- ⁷ E. Zysnarska, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.
- ⁸ W. Seruga, *op. cit.*, s. 60.

Aristotle understood the public space of a polis as a necessary condition for achieving full humanity...

A Chinese proverb says: "A lesson which finds its way to the ears not to the heart is like dinner eaten in dreams"

Time flies mercilessly making a whirlpool which pulls us. We do not remember much of what was years ago – let bygones be bygones. Everyday it is the same: breakfast, work, return home, the same monotonous space. Each day we pass the same blocks of flats, houses, sometimes we fasten our eyes upon something unimportant while thinking about all the things we must do.

The notion of "space" is as difficult to explain as the word "time". Our surroundings, what surrounds us is the simplest explanation of the meaning of space.

Every man is related to some space. So, a public space ought to mean a space being in the interest of many people, accessible to everybody, including streets and squares making a certain spatial layout¹.

The appearance and quality of public spaces shows a given society, its forms of using spaces, arouses both emotional – threatened safety of the users of a given space – and aesthetical feelings. Spatial conditions influence a society's behaviour. People are willing to stay in friendly spaces and return to them but they avoid neglected, degraded spaces which evoke negative sensations and emotions.

How to extract such immeasurable values of public spaces² as a mood, the climate of a place – the "ephemeral phenomena" of a given place? Are there any methods of calculating their meanings, profits and losses resulting from their existence or inexistence?

Ephemeral phenomena, such as smell, taste, sound, images, related to a living space are losing their significance. These days, their impact is weakened by technology. In consequence, identical technology in every place on earth and the worldwide scale of architecture brings no man's space. There are lots of places with a short-term, fleeting memory we return to in dreams and reflections. If man can fill a given time in space with his senses, it is not a lost time anymore – it is found, remembered. Hue, sound, taste are impulses moving us in time and space, while the ability to perceive these feelings and values in space with our senses teaches us to derive joy from these ephemeral moments experienced in given spaces, places of our life and residence. Such moments in our lives deepen our feeling of moments, enrich our sensual as well as spiritual lives.

These sensually remembered details become pathways leading to internal spiritual reflections and sensations. Should we – architects, the designers of spaces – deprive the others of emotions in public spaces?

At present, a series of processes makes man's living space play quite a different role than in the past. In these spaces, relationships among people are limited to contacts without any norms or patterns of behaviour, without any social control. A space is not inherited anymore, bonds with a place decrease in exchange for constant population migration, an incidental relation with a place of residence. These processes increase unfavourable phenomena, such as isolation, indifference for another man's fate, vandalism and other pathologies.

Does a public good in the form of a public space come under the principles of market value?³ Charles Darwin taught that rivalry for being noticed is one of the principles of goods distribution. Perhaps it concerns or will concern spaces, too.

One of the features of a given space which may prove its specificity is its location. On account of this physical feature, i.e. stability in a place, a given space plays an important local role – it has a positive and negative impact on its surroundings, the neighbourhood of a given interior, the quality of the inhabitants' lives.

An Egyptian proverb says, "The power of the truth is its durability"⁴. The changeability of various architectural trends may mean that they are a lie. Today's cities, degraded urban environments, living spaces often become molochs which destroy their residents' psyche. The degradation of man's living space and cultural environment turns against him.

The degradation of urbanized areas is a natural consequence of urban development. Economic factors which determine the development of urban areas also produce negative external effects: inefficient transport system, too intensive development, frequent infrastructure decapitalization or excessive environmental pollution which contributes to the deterioration of the quality of living in a given area.

The effects of the negative features of a neighbourhood can be felt vividly and have a strong impact on the quality of life. A neighbourhood is the space which surrounds a given place. One of the most characteristic features of a neighbourhood is nearness – we have direct contact with some elements and perceive them with all the senses: smell, hearing, sight.

Spatial order and the architectural values of buildings are of importance to the users of a given space. We must remember that the users assess the quality of public spaces relatively to the quality of such spaces in other places. Any changes made in other parts of a city may influence the evaluation of a neighbourhood⁵.

"Since childhood, man has been encountering residential architecture, staying in it, living in its surroundings. He is fated to its presence. So, architecture and its nearest neighbourhood has a strong impact on the formation of his personality, perception, aesthetic sensations, tastes, views, often his decisions related to shaping the space of a city. Architecture educates"⁶.

Man is always the starting point for discussing issues concerning spaces, including public spaces.

The most important factors in analyzing the quality of life are⁷:

- health care 98%,
- safety of life 88%,
- state of the natural environment 84.7%,
- housing situation 71.3%.

The high quality of societies' lives can be seen in the level of man's goods and services consumption as well as in the efficiency of the natural environment and living space and the quality of public spaces.

"Societies with higher awareness of the role an architect plays in their lives have better architecture, attractive public spaces, a readable composition of urban layouts, a harmoniously shaped urbanized landscape, a clear and individual image of a housing estate which has its portrait"⁸.

"We are delighted by noticeable beauty but what is invisible is eternal". Marie von Edner – Eschenbach

Endnotes

¹ "...a public space is an unattainable ideal. It should fulfill three conditions: be accessible to everyone, be shaped by everyone and serve accepted, adequate values in a given society", K. Pademski, Seminar material 13 October 2008, Poznań, p. 21.

² Such notions as market, private and public good, content goods, external effects and side effects have the key meaning for the theory of public goods, A. Wesołowska, *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych, Paula Anthony'ego Samuelsona*, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

³ "Public goods cannot be excluded from consumption, and even if it is possible, it would be harmful for prosperity because the marginal cost of the consumption of a public good equals zero (or is very low in practice. Private goods comes under the rule of exclusion, i.e. the exclusive and total consumption by a purchaser. Moreover, there are limited – customers rival

for them as supply is smaller than demand. Public goods do not come under the rule of exclusion principle and they do not include competition for consumption. Potentially, they may be used by all the interested parties”, A. Wesołowska, *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych, Paula Anthony’ego Samuelsona*, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

⁴ “Egyptian Sources of Revelation” (Ptahhotep’s teachings) by Rechmaat Nachti.

⁵ K. Paprzyca, *The influence of the effects of a neighbourhood on the quality of residence in urban areas- selected issues*, *Housing Environment* 7/2009, *Housing Environment* 3/2005, Chair of Housing Environment FA CUT Press, p. 95.

⁶ W. Seruga, *Portrait of an Estate*, *Housing Environment* 3/2005, Chair of Housing Environment FA CUT Press, p. 60.

⁷ E. Zysnarska, *Faculty of Economic Sciences and Management*, Mikołaj Kopernik University in Toruń.

⁸ W. Seruga, *op. cit.*, p. 60.

Literatura/References

[1] P a d e m s k i K., Materiał z Seminarium 13.10.2008, Poznań.

[2] S e r u g a W., *Portret osiedla, Środowisko Mieszkaniowe?* *Housing Environment* 3/2005, Wydawnictwo Katedry Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA, A. Wesołowska, *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych, Paula Anthony’ego Samuelsona*, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

[3] Z y s n a r s k a E., Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

[4] W e s o ł o w s k a A., *Liberalizm. Teoria dóbr publicznych, Paula Anthony’ego Samuelsona*, Dialogi polityczne, nr 2, 2004.

[5] P o l k o A., *Finansowanie i realizacja rewitalizacji na terenach przemysłowych*, www.wspolnota.org.pl.

[6] P a p r z y c a K., *Wpływ efektów sąsiedztwa na jakość warunków zamieszkania na terenach miejskich*, wybrane zagadnienia *Housing Environment* 7/2009, Wydawnictwo Katedry Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA.